

Inspiratie Midwinterfeest

In 1330 wordt De Rijk voor het eerst schriftelijk vermeld. Het behoorde bij Graft, waar voornamelijk kleine boerenbedrijfjes, met enkele stuks vee en kleinschalige akkerbouw voor het eigen levensonderhoud. Op zoek naar andere inkomsten begon in De Rijk, aan de rand van de Beemstermeer de visserij.

In de tweede helft van de 14 eeuw begon men met het aanleggen van de dijk beginnend op de Dam naar het zuiden van De Rijk welke uiteindelijk de dorpen op het Schermereiland met elkaar verbond. De Rijk ontwikkelde zich als een vissersdorp met een haringvloot.

In de 15e eeuw werd de handel in goederen ook een middel voor het levensonderhoud. Het dorp is in de 16e eeuw ongeveer zo groot als van het huidige 'Beschermd dorpsgezicht'. Na de periode van de binnenvisserij kwam die van de zeevisserij. De Rijk werd een redersdorp en ontwikkelde zich tot het hoofddorp van het Schermereiland. In 1607 werd De Rijk een zelfstandige gemeente. In 1612 viel De Beemster droog. Er werden twee nieuwe havens ten zuiden van de Tuingracht aangelegd. In 1625 de Zuider- of Buizenhaven en in 1650 de Balkenhaven. Daar was ruimte voor 75 haringbuizen.

De eerste Rijkers voeren rond 1645 uit naar Groenland op jacht naar walvissen. In 1680 telde de vloot 19 Groenlandvaarders. Deze zg. fluytschepen waren te groot voor de havens van De Rijk en lagen bij Zaandam. Met kleinere schepen werden de lading, traan en walvisproducten, naar De Rijk overgevoerd.

Het bevolkingsaantal groeide aan het eind van de 17e eeuw naar 4000 à 5000 mensen. In de 18e eeuw was er een afname van de haring- en walvisvisserij. In de 19e eeuw ontwikkelde zich verschillende vormen van nijverheid en ging men op zoek naar nieuwe producten en nieuwe markten: Er was in die tijd een likeurstokerij, een leerlooierij, een taanderij, een lijnbaan, een garensponnerij, twee scheepstimmerwerven, twee kleerververijen en twee kaarsenmakerijen. Tweede helft 19e eeuw werd de eerste gasfabriek in gebruik genomen.

Thema's ter inspiratie

SCHEEPVAART EN VISSERIJ

Beroepen: Walvisjager, harpoenier, haringvisser, palingvisser, peurder, palingroker

Bekende Rijkper Jan Corneliszoon Rijk (1570-1613) was gezagvoerder van het tweede schip op een expeditie van Jacob van Heemskerck en Willem Barentsz, op zoek naar de Noordoostelijke Doorvaart, in 1596 en met deze ontdekte hij Bereneiland en Spitsbergen. Marten Michielszoon was de allereerste Hollandse harpoenier, varende op Groenland, welke in de openbare zee een walvis schoot en doodde (1639 of 1640).

Een haringbuis was een schip welke voldoende ruimte bood voor het verwerken en opslaan van de gevangen haring. Walvisjagers (Groenlandvaarders) waren grotere schepen genaamd Fluytschepen. De walvissen werden ter plekke aan de kust van Groenland en Spitsbergen geslacht. De bruikbare spullen waaronder het walvisspek werd in het scheepsruim naar huis vervoerd.

HANDEL EN NIJVERHEID

Beroepen: Zeilmaker, Hoefsmid, Marskramer en Scharensliep.

Traankokers waren arbeiders, die in een traankokerij werkten. Zij werden ook wel traanbok genoemd vanwege de stank van het traan koken. In de Eilandspolder (het Ouweland of het Schermereiland) stonden de traankokerijen langs de Gouw waar uit het spek van de walvis walvistraan werd gewonnen.

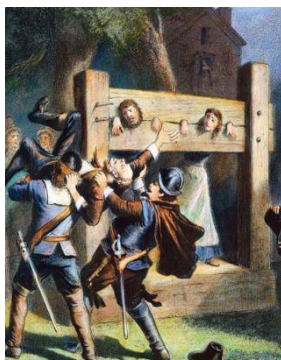
RAADHUIS EN WAAG

In 1630 werd het raadhuis gebouwd. Een ontwerp van Jan Adriaanzoon Leeghwater. Op de begane grond bevond zich de Waag waarin vroeger producten werden verhandeld en 'gewogen' op de waag.

Voor het raadhuis staat een schandpaal. Een mogelijke straf was aan de schandpaal gezet worden. Je stond te kijk voor iedereen. Je stond letterlijk voor paal.

In het raadhuis vergaderde de Schout en Schepenen. Dit was het plaatselijk bestuur. De schout was een soort burgemeester met justitiële bevoegdheden. De Schepenen waren vaak invloedrijke mannen.

Er bestaat een anekdote dat de waag ook werd gebruikt als heksenwaag. In de 15e en 16e eeuw was er sprake van een heksenvervolging. Vrouwen die lichter wogen dan 50 kg belanden als heks op de brandstapel. Of dat in De Rijk ook het geval was, is niet met zekerheid te zeggen.....

GEVALLEN VROUWEN

Door hun ondergeschikte positie aan mannen en de afwezigheid van hun zeevarende echtgenoot waren vrouwen kwetsbaar. De salarissen van de zeemannen werden niet volledig aan hun gezinnen uitbetaald, waardoor een groot deel van de zeemannsvrouwen in armoede leefde zolang hun mannen op zee waren.

Deze armoede was de reden dat vrouwen zich schuldig maakten aan diefstallen, inbraken, berovingen en verkoop van gestolen goederen. Zedendelicten stonden op de tweede plek van criminele activiteiten gepleegd door vrouwen. Dat ging niet zozeer over prostitutie, maar over overspel. Dit was niet zo heel vreemd, omdat met name zeemannsvrouwen vaak lange tijd alleen waren en zelfs soms niet wisten of hun mannen wel terug zouden keren. Zo'n 'gevallen' vrouw had grote moeite om te overleven en had een grotere kans om herhaaldelijk gearresteerd en gestraft te worden. Zij werden continu in de gaten gehouden door familie, burens en de kerk.

WEESHUIZEN

De kerkgenootschappen hadden de naast hun religieuze verplichtingen ook andere plichten zoals het zorgen voor onderdak voor daklozen, armen en zieken.

Veel zeelieden, waaronder walvisvaarders uit De Rijk, waren doopsgezind en de Doopsgezinde Gemeente had dan ook eigen gebouwen waar de zorg voor hun dierbaren was geregeld. Door de gevaarlijke walvisvaart waren er relatief veel wezen in De Rijk.

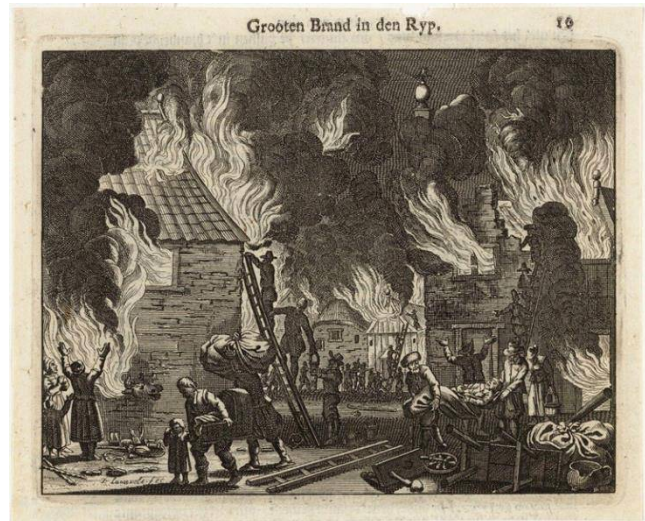
Weesvader Hendrik Gerbehij (geb. 1821) en weesmoeder Neeltje Nibbering (geb. 1823) zorgden voor armen en wezen. Er waren twee weeshuizen aan de Tuingracht en een op het Vlaander

NARIGHEID

Dorpsbranden.

Op de avond van 6 januari 1654 liep een hennepmolen tijdens een hevige storm door de vang en vloog in brand. Gevolg: het overgrote deel van het dorp brandde af. Behalve vele houten huisjes met rieten daken brandden twee hennepkloppers, vijftig hekelhokken en vele pakhuizen vol met hennep, touw, teer, olie en netten tot de grond toe af.

Armoede.

Niet alles was dus rozengeur en maneschijn. In de 19e eeuw werd er in de Buurtjes veel armoede geleden. In die kleine huisjes woonden grote gezinnen, met soms meer dan tien kinderen die vaker wel dan niet honger leden.

Pandemieën.

In de Middeleeuwen zijn er veel mensen overleden aan de pest, zeker meer dan dertig miljoen. De ziekte werd gemakkelijk overgebracht door vlooiën, deze kleine beestjes nestelden zich vaak in de vacht van ratten.

PLEZIER EN VERMAAK

Beroepen waren herbergier, kastelein. Er werd muziek gemaakt dor troubadours

Het historische pand waarin Het Wapen van Munster gevestigd is, dateert uit 1648. Het jaar waarin de Vrede van Munster (einde van de 80-jarige oorlog) tot stand kwam.

Het Stadhuis van Amsterdam is gebouwd omstreeks 1655. Het was ongeveer tegelijk klaar met het Paleis op de Dam in Amsterdam, dat destijds het stadhuis was. Omdat het gebouw hier ook aan de Dam lag, was de naam niet zo gek bedacht.

In de 18e eeuw moet er nog een herberg aan het Westeinde 2 hebben gestaan: "De Coningscroon"

Hotel De Eendracht was een hotel, herberg, café en uitspanning aan het Oosteinde. Er wordt al in 1750 melding van gemaakt in vergunningen. Ootje van Vliet was laatste uitbaatster en met haar 92 jaar oudste kastelein van Nederland. Bekende uitspraak: Na twee bier kan je geen dorst meer hebben.

HISTORISCHE RIJPERS

Alles over historische Rijpers is te zien in Museum 'In het Houten Huis'. Bezoek de tentoonstelling "Verbonden verleden".

Beroepen inspiratielijst voor Midwinterfeest De Rijp 2022

Medisch

- Baker (Baakster), hielp bij bevallingen.
- Chirurgijn. Een beroep dat van oudsher samenging met dat van Barbier of 'Baartscheerder'.
- Kwakzalver. Iemand die zichzelf de geneeskunde had toegeëigend. Soms ook een 'Piskijker of Zeiksnor' genoemd omdat hij aan de urine kon zien wat men mankeerde.

In dienst van de gemeente

- Schout en schepenen, waren bestuurders door de burgerij gekozen onder leiding van de schout.
- Schutmeester, sluiswachter. Opzichter over een waterkering of sluis.
- Beul. Iemand die lijfstraffen en doodstraffen voltrekt.
- Waagdrager. Iemand die vrachten naar binnen en buiten draagt bij een waag(gebouw)
- Lantaarnopsteker. Iemand die de vroeger nog op gas of olie werkende straatlantaarns aanstak, eerst met behulp van een ladder of met behulp van een lange stok.

Religieus, maatschappelijk

- Monniken, priesters en nonnen. Zij bekommerden zich over daklozen, zorgden voor zieken en gaven onderwijs aan kinderen.
- Weesmeester (Weesvader). Vader van een weeshuis. Weesmoer Moeder van een weeshuis.

Ambulante handel

- Marskramer. Verkoper die met de 'mars' (een soort draagmand) op zijn rug bij zijn potentiële klanten langsging.
- Messen- en Scharensleep, die met zijn kar van huis tot huis trok.

Industrie, nijverheid

- Hoefsmid. Smid die ook paarden besloeg.
- Mandenmaker. Een mandenvlechter of korver is een ambachtsman die voor zijn hobby of beroep manden vlecht met allerlei natuurlijke materialen zoals wilgentenen, rotan, stro of rietstengels.
- Pottenbakker. Iemand die van klei potten bakte in een oven of op een vuur.
- Put(jes)schepper, Leger van beer- of zinkputten.
- Touwslager, Lijnbaan knecht, Hekelaar. Vervaardiger van touwen op een lijnbaan van een touwslagerij. Het touw werd gebruikt voor zeilschepen. De hekel was een spijkerplank, waarmee men de houtige vezels uit de hennep verwijderde.
- Traankoker. Iemand die het vetweefsel van walvissen kookte. Voor lampolie en als ingrediënt voor zeep en kaarsen.
- Wasvrouw. Iemand die voor anderen tegen betaling de was deed.

Scheepvaart en visserij

- Nettenboetster. In de visserij op de binnenwateren zorgden de vissers veelal zelf voor de aanmaak en het onderhoud van hun netten.
- Peurder Palingvisser, vist op paling met behulp van een touw (de 'peurtros') met een stukje lood (het 'peurlood').
- Reder, eigenaar van een of meer schepen.
- Scheepstimmerman, timmerman die werkte op de scheepswerf of helling.
- Viskoper (Visverkoper) Handelaar in vis. Ook: Visjager, Visventer, Visvrouw, Viswijf
- Walvisvisser, Groenlandvaarder. Zeelieden die de noordelijke ijszee bevoeren en op walvissen jaagde.
- Harpoenier. Speerwerper aan boord van een walvisjager.

Horeca , ontspanning

- Kroegbaas, kastelein, herbergier, is iemand die voor zijn beroep een café of een herberg uitbaat.
- Troubadour. Is een soort mengvorm van muzikant en dichter. Ze componeerden liederen en droegen die voor. Hierbij begeleidden ze zichzelf op een muziekinstrument, vaak een snaarinstrument.
- Wagenspeler, toneelspeler. Iemand die een toneelstuk opvoert op een verplaatsbare inrichting.

Visser

Walvisjagers op Spitsbergen

Baker

Schout

Schepenen

Smid

Marskramer

scharenslijper, 17e eeuw
Scharenslijper

Wasvrouw

Spuitgasten

Kreupelen